

Promjene nekih vrijednosnih kriterija šumskih radnika u 15-godišnjem razdoblju

Mario Šporčić, Matija Landekić, Matija Bakarić, Hrvoje Nevečerel, Ivan Lukec

Nacrtak – Abstract

U radu se prikazuju rezultati ispitivanja mišljenja i stavova proizvodnih šumskih radnika. Svrha je istraživanja bila ispitati i obrazložiti neke vrijednosne kriterije šumskih radnika te prikazati njihove eventualne promjene u 15-godišnjem razdoblju. Istraživanje je obačeno anketiranjem uz pomoć unaprijed pripremljenoga, odnosno 1998. godine prvi put provedenoga upitnika. Anketiranje provedeno tijekom 2012/13. godine i usporedba s rezultatima iz 1998. godine omogućili su uočavanje promjena u nekim pokazateljima za dvije promatrane, vremenski udaljene skupine ispitanika. Ispitivanja su obuhvatila: (1) opće i socioekonomske pokazatelje radnika, (2) odabir profesije, osposobljavanje za rad i poželjne osobine radnika, (3) procjenu zaštite zdravlja i sigurnost radnika, (4) vrijednosne i tehnološke kriterije prema radu, (5) zaštitu prava iz rada zaposlenika, (6) svakodnevnne interese radnika i očekivanja u neposrednoj budućnosti, (7) ocjenu istraživanja, strukture upitnika i sadržaja pitanja. Rezultati istraživanja u jednom dijelu pokazatelja: a) odražavaju određena povoljna kretanja i pozitivne pomake ostvarene u promatranom razdoblju – sigurnost i zdravlje radnika, odnos prema radu, odabir profesije i sl.; b) upućuju na zaustavljanje nepovoljnih trendova – djelotvornost organiziranosti radilišta, eksploatacijsko stanje strojeva; c) upućuju na daljnje pogoršanje stanja ili nastavak nepovoljnih kretanja – pad životnoga standarda, osposobljavanje za rad u šumi, svakodnevna psihička opterećenja radnika i dr.

Ključne riječi: šumski rad, standard radnika, osposobljavanje za rad, osobine radnika, zdravlje i ozljeđivanje, vrijednosni kriteriji radnika, prava radnika

1. Uvod – Introduction

Ukupna šumska površina Republike Hrvatske (RH) iznosi 2 688 687 ha (oko 47 % kopnene površine). Šume i šumska zemljišta koja su u državnom vlasništvu zauzimaju 2 106 917 ha (78,4 %), dok je 581 770 ha (21,6 %) u vlasništvu privatnih šumoposjednika. Glavnom šuma u državnom vlasništvu gospodari tvrtka Hrvatske šume d.o.o. (2 018 987 ha). Ostalim, manjim dijelom šuma u vlasništvu države gospodare druge pravne osobe (87 930 ha). Šume i šumska zemljišta Ustavom su proglašene dobrima od »osobitoga društvenoga značaja« za RH i njima se gospodari po načelu potrajnosti (održivosti). Načelo održivoga razvoja pritom pretpostavlja upravljanje i uporabu šuma i šumskoga zemljišta tako da se održava njihova prirodna struktura, biološka raznolikost, produktivnost, sposobnost obnavljanja, vitalnost i potencijal da bi šume ispunile sada i u budućnosti bitne gospo-

darske, ekološke i socijalne funkcije. Za takav oblik gospodarenja šumama, pridobivanje drva i svih ostalih dobrobiti koje pruža šuma, prijeko je potrebno imati i održivu radnu snagu. Trajno povećanje stabilnosti i kakvoće gospodarskih i općekorisnih funkcija šuma, odnosno provođenje svih poslova i zadaća u šumarstvu koji to omogućuju, nužno zahtijeva stručnu, osposobljenu i kvalitetnu radnu snagu. Osim šumarskih stručnjaka osposobljenih i odgovornih za šumsko planiranje i šumsko gospodarenje to svakako razumijeva i šumske radnike. Šumski radnici kao proizvodni zaposlenici šumskih poduzeća neposredni su nositelji šumskoga rada u gospodarenju šumama.

Šumski je rad temeljna, vrlo prepoznatljiva i vrlo zahtjevna aktivnost u šumarstvu širom svijeta. Glavni radovi u osnovnim djelatnostima hrvatskoga šumarstva, posebno u pridobivanju drva (npr. sječa), naglašeno je radno intenzivna. Fizički napor, česte

ozljede i profesionalne bolesti trajni su rizik za očuvanje radne sposobnosti i zdravlja radnika (Šporčić i Sabo 2002, Martinić i dr. 2006, Landekić 2010). Pri mnogim šumskim radovima radnici su izloženi natprosječnomu fizičkomu opterećenju tijekom radnoga dana gotovo čitav radni vijek (Vondra 1995, Martinić 2006). Razlog je takvih napora još uvijek značajan udio ručnoga i ručno-strojnoga rada, obavljanje radova strojevima s dokazanim štetnim djelovanjem te stalno promjenjivi uvjeti rada na otvorenom prostoru. Sve to, zbog visoko rizičnih radnih uvjeta, čini radno mjesto šumskoga radnika jednim od najopasnijih zanimanja, s velikom vjerojatnošću ozljeđivanja tijekom radnoga vijeka ili obolijevanja od profesionalnih bolesti, što skraćuje radni i životni vijek. Rad je u šumarstvu stoga svrstan u poslove s posebnim uvjetima rada. To znači da te radove mogu obavljati samo oni radnici koji, osim općih uvjeta zapošljavanja u šumarskom poduzeću, ispunjavaju i posebne uvjete u pogledu dobi, spola, stručne osposobljenosti, zdravstvenoga i tjelesnoga stanja, psihofizičkih i psihičkih sposobnosti.

Prema razvrstavanju gospodarskih djelatnosti iz Nacionalne klasifikacije djelatnosti (NN 58/07) u poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu kao skupnoj djelatnosti u 2014. godini bila su zaposlena ukupno 54 692 radnika (godišnji prosjek) (Statističke informacije 2015, DZS). Na temelju dostupnih podataka može se procijeniti da šumarstvo od toga čini 1/5 ukupnoga broja ili oko 11 000 zaposlenika (trgovačko društvo za gospodarenje šumama, poduzetnici za radove u šumarstvu i dr.) (Priopćenja 9.2.6. i 9.2.2/1-4, DZS). Taj je broj u prethodnim godinama višestruko smanjen zbog restitucije i privatizacije u gospodarstvu RH 1990-ih godina i opće pojave smanjenja zaposlenosti u novije vrijeme, koje se odrazilo i na šumarstvo. Ukupan broj zaposlenih u Hrvatskim šumama d.o.o (HŠ), kao društvu kojemu je povjereno gospodarenje državnim šumama, kretao se od 14 290 zaposlenika u 1990. godini, preko 8634 zaposlenika u 2000. godini, a danas iznosi 7101 zaposlenik (stanje na 31. 12. 2014). Oko 45 % tih zaposlenika proizvodni su i pomoćni radnici. U ispunjavanju godišnjih proizvodnih zadaća, osim vlastitih radnika, HŠ se u značajnoj mjeri oslanjaju na vanjske izvoditelje, tj. uslugu šumarskih poduzetnika koji obavljaju do 28 % radova na sječi te do 41 % radova na privlačenju drva (Godišnje izvješće 2014, HŠ). To znači da, zajedno sa zaposlenicima privatnih poduzetnika, samoizradom gdje pojedinci za vlastite potrebe izrađuju određene količine (13 % sječe i izrade u 2014. godini), te malim šumovlasnicima koji sami obavljaju jednostavnije poslove u vlastitoj šumi, oko 5000 – 6000 šumskih radnika svakodnevno obavlja mnoge radove koji su teški, rizični i štetni za zdravlje. Istodobno su to poslovi o kojima u

najznačajnijoj mjeri ovisi ostvarenje godišnjih proizvodnih i poslovnih planova u šumarstvu, odnosno uspješnost cjelovitoga gospodarenja šumama.

Temeljni uvjet za kvalitetan šumski rad i uspješnu šumsku proizvodnju predstavljaju osposobljeni šumski radnici koji su motivirani za posao i zadovoljni svojim radnim mjestom. Sigurno je pritom da osposobljenost za rad, ali i mnogi stavovi i mišljenja šumskih radnika povezani s radom imaju ključnu ulogu u postizanju stručnoga i odgovornoga rada. S druge strane, rezultati nestručne, nekvalitetne i/ili nezadovoljne radne snage te mogućega neodgovarajućega pristupa poslu šumskoga radnika nemaju samo značajne socijalne i gospodarske posljedice, već i negativne učinke na okoliš uzrokujući veće oštećivanje šumskih ekoloških sustava od tehnološki nužnoga. Takve činjenice navode na potrebu ispitivanja mišljenja i stavova šumskih radnika te pridobivanje informacija koje bi stručnjacima u šumarstvu RH mogle pomoći u boljem upravljanju ne samo šumskim već i ljudskim resursima.

U skladu sa značenjem šumske radne snage ispitivanja mišljenja i stavova proizvodnih radnika u šumarstvu RH u prošlom su razdoblju više puta bile temom istraživanja (Biškup 1984, 1990, Šajković 1990, Vondra 1998, Šporčić 2010, Landekić i dr. 2013). Ispitivanja su se provodila na različite načine, u različitom opsegu i obliku, u različito vrijeme i u različitom uređenju šumarstva. Istraživanjima čiji se rezultati prikazuju u ovom radu željelo se, 15 godina nakon posljednjih opsežnih ispitivanja (Vondra 1998), spoznati novija kretanja i značajke šumske radne snage u RH. Usporedbom s nalazima prethodnih istraživanja nastojalo se utvrditi promjene u nekim vrijednosnim kriterijima šumskih radnika nastale u 15-godišnjem razdoblju.

2. Svrha istraživanja – *Research aims*

Svrha je istraživanja bila ispitati i obrazložiti neke vrijednosne kriterije šumskih radnika o njihovoj vlastitoj profesiji te usporediti nalaze ispitivanja s rezultatima istraživanja provedenih prije 15 godina (Vondra 1998). Istraživanja su obuhvatila informacije o socio-ekonomskom položaju radnika, stajališta o odabiru profesije šumskoga radnika, vrijednosne i tehnološke kriterije prema radu, stajališta prema procesu osposobljavanja, stanju sigurnosti i zaštiti zdravlja radnika, razini organizacije i drugim pokazateljima šumskoga rada. U dijelu usporedbe rezultata s prethodnim istraživanjima zadaća je ispitivanja bila otkriti promjene u stavovima, pogledima i razmišljanjima šumskih radnika prema vlastitom radnom mjestu te saznati kako radnici prepoznaju i doživljavaju promjene u šumarskoj proizvodnji nastale u promatranom razdoblju.

Istraživanja su ograničena na proizvodne radnike Hrvatskih šuma d.o.o. kao najznačajniji subjekt u gospodarenju šumama u RH i tvrtku koja zapošljava najveći broj radnika izravno vezanih uz šumarsku proizvodnju. Cilj je istraživanja, na temelju njihovih odgovora, doći do spoznaja o stajalištima i mišljenjima proizvodnih radnika u hrvatskom šumarstvu. Takve bi spoznaje trebale omogućiti bolje upoznavanje i razumijevanje skupine zaposlenika koja predstavlja nezaobilazan i prevažan čimbenik u gospodarenju šumama i ostvarivanju godišnjih proizvodnih zadaća u šumarstvu. Nalazi istraživanja o vrijednosnim kriterijima šumskih radnika i o njihovim promjenama mogu pomoći šumarskim stručnjacima u poboljšanju razine stručno-tehničke, sigurnosne, socijalne i ekonomske izvedbe u šumarskoj proizvodnji. Neosporna je činjenica pritom da su djelotvorno osposobljeni i za rad motivirani radnici nužni uvjet postojanja i unapređenja šumarstva (Vondra 1998).

3. Metode istraživanja – *Methods of research*

Istraživanje je obavljeno anketiranjem pomoću unaprijed pripremljenoga anketnoga upitnika. Specifičnost je istraživanja u tome što je u dvama ciklusima ispitivanja primijenjen gotovo identičan upitnik. Upitnik je sastavljen u Zavodu za organizaciju i ekonomiku šumarstva Šumarskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu (danas Zavod za šumarske tehnike i tehnologije) za potrebe istraživanja, tj. anketiranja šumskih radnika koje je prvotno provedeno 1998. godine (Vondra 1998). Gotovo jednak upitnik (neka su pitanja prilagođena u novoj verziji upitnika) primijenjen je u ponovljenom ispitivanju koje je provedeno tijekom 2012. i 2013. godine. To je omogućilo usporedbu rezultata, odnosno odgovora između dviju vremenski (15 godina) udaljenih skupina ispitanih šumskih radnika.

Anketni upitnik uključuje 39 pitanja i potpitanja koja se odnose na dob i spol radnika, broj godina radnoga staža, razinu njihova obrazovanja, materijalno stanje, vrednovanje rada, stanje sigurnosti pri radu, zdravstveno stanje radnika, doživljene ozljede na radu, odabir profesije i osposobljavanje za rad, zaštitu prava radnika, poželjne osobine radnika i sl. Ovisno o skupini ispitanika (sjekači, traktoristi i kopčaći), postavljeno je i nekoliko pitanja koja su usmjerena na specifičnosti pojedine skupine radnika. Tako su, na primjer, obuhvaćena pitanja o načinu rada sjekača, posebnostima rada traktorista, stanju strojeva i sl. Ostala se pitanja odnose na svakodnevne brige šumskih radnika, viđenje budućnosti i njihovo zadovoljstvo odabranom profesijom.

S obzirom na tip pitanja većina postavljenih pitanja u upitniku imala je mogućnost odabira među više ponuđenih odgovora. U nekoliko pitanja ostavljena je mogućnost otvorenih odgovora gdje su radnici mogli upisati svoje podatke, informacije ili komentar. Kao svojevrsan dodatak upitniku, zadnje, 40. pitanje odnosilo se na zanimljivost upitnika u kojem su radnici mogli iskazati svoj stav prema upitniku i sadržaju pitanja.

U prvom ciklusu istraživanja, 1998. godine, anketni su upitnici upućeni poštom odabranim proizvodnim radnicima prema namjernom stratificiranom uzorku postavljenom na osnovi ukupnoga broja (svih) šumskih radnika u HŠ. U zaglavlju svakoga upitnika pisalo je obrazloženje istraživanja namijenjeno ispitanicima, a s obzirom na to da je anketiranje obavljeno poštom, upraviteljima je šumarija također poslano detaljno obrazloženje istraživanja i kriteriji odabira ispitanika. U ispitivanjima 2012. i 2013. godine kao poligon istraživanja poslužile su odabrane šumarije HŠ (Sisak, Sunja, Dvor, Otok, Slatina), odnosno šumski radnici zaposleni u njima. Prije provedbe ankete također je obavljena priprema ispitivanja koja je obuhvatila upućivanje obavijesti i zamolbe upraviteljima šumarija i radnicima u kojoj se traži suradnja i pomoć u provođenju istraživanja. U pisanoj zamolbi objašnjeni su razlozi i ciljevi istraživanja, odnosno namjere i zadaće ispitivanja, kao i očekivani rezultati od provedbe ankete. Anketni su upitnici izravno podijeljeni šumskim radnicima, ispitanici su sami popunili upitnike, a za dodatna obrazloženja, ako je bilo nužno, bili su zaduženi studenti koji su anketu proveli u sklopu izrade završnoga, odnosno diplomskoga rada na Šumarskom fakultetu (Babić 2012, Lah 2012, Vranić 2013). Svim je sudionicima u istraživanju, u oba slučaja, zajamčena anonimnost ispitivanja i zaštita od bilo kakva oblika zlouporabe podataka.

Na osnovi provedenih ispitivanja, odnosno prikupljenih podataka (u oba ciklusa istraživanja) stvorene su baze podataka s odgovorima svih ispitanika u MS Excelu 2010. One su olakšale obradu i analizu odgovora te provođenje potrebnih usporedaba. Pri analizi su korištene apsolutne i relativne frekvencije odgovora, a rezultati su u radu prikazani tablično i grafički. Usporedbama između skupina ispitanika dobivena je slika o promjenama u promišljanju šumskih radnika tijekom 15-godišnjega razdoblja.

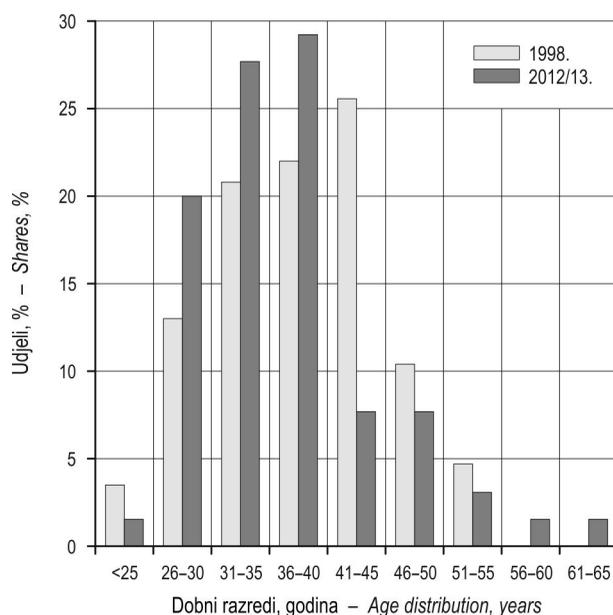
4. Uzorak, područje i vrijeme istraživanja *Sample, area and time of research*

U anketi provedenoj 1998. godine sudjelovala su ukupno 324 ispitanika razvrstana u tri temeljne pod-

skupine: 146 sjekača, 117 traktorista i 61 kopčaš. Planirani broj ispitanika ostvaren je sa 62 %, što je, zbog posrednoga anketiranja, bio očekivano smanjen broj vraćenih i za obradu upotrebljivih upitnika. Ispitani radnici predstavljali su populaciju radnika iz 76 % odabranih organizacijskih jedinica HŠ (44 od 58), odnosno bili su iz 15 uprava šuma podružnica – UŠP (od ukupno 16, izostao je UŠP Split), 39 šumarija (od ukupno 171), 5 tadašnjih »d.o.o.« u vlasništvu HŠ (od ukupno 12). Prema broju zaposlenika, ovisno o podskupini promatranja, broj je ispitanika predstavljao 5 do 15 % zaposlenih radnika. Istraživanje je obavljeno u razdoblju od travnja do kolovoza 1998. godine.

U istraživanjima 2012/13. godine sudjelovale su šumarije Sisak, Sunja i Dvor, koje se nalaze u sastavu UŠP Sisak, Šumarija Slatina iz UŠP Našice te Šumarija Otok iz UŠP Vinkovci. Ispitivanje je obavljeno sa 72 šumska radnika, od čega je 54 radnika sjekača, 16 traktorista i dva kopčaša. Anketa je provedena u travnju i svibnju 2012. godine te u travnju 2013. godine, a konačna obrada i analiza učinjeni su u lipnju 2014. godine (Lukec 2014).

Iako je struktura uzorka različita i broj ispitanika u ponovljenom ispitivanju višestruko manji (oko 2 % zaposlenih radnika) nego 1998. godine, drži se da dobiveni rezultati i provedene usporedbe mogu pružiti informativnu sliku o vrijednosnim kriterijima šumskih radnika i njihovim promjenama te omogućiti vrijedne spoznaje za donositelje odluka u šumarstvu.

Slika 1. Distribucija ispitanika prema dobnim razredima

Fig. 1 Classification of examinees by age classes

Ipak, navedene razlike u veličini i strukturi uzorka svakako treba imati na umu pri tumačenju rezultata istraživanja i prihvaćanju dobivenih nalaza. Opći podaci o istraživanju stavova i mišljenja šumskih radnika prikazani su u tablici 1.

Tablica 1. Opći podaci o istraživanju stajališta šumskih radnika

Table 1 General information on the research of forest workers attitudes

Godina istraživanja <i>Year of research</i>	1998.	2012/2013.
Vrsta ispitanika <i>Type of the examinees</i>	Proizvodni (šumski) radnici u HŠ d.o.o. <i>Forest workers in HŠ Ltd.</i>	
Broj ispitanika <i>Number of examinees</i>	324 (7 %)	72 (2 %)
Sjekači – <i>Loggers</i>	146	54
Traktoristi – <i>Tractor drivers</i>	117	16
Kopčaši – <i>Chokers</i>	61	2
Obuhvaćene cjeline HŠ <i>Covered HŠ Ltd. units</i>	15 UŠP – 15 <i>Forest administrations</i> 39 šumarija – 39 <i>Forest offices</i> 5 bivših »d.o.o.« - 5 <i>former Ltd.</i>	3 UŠP – 3 <i>Forest administrations</i> 5 šumarija – 5 <i>Forest offices</i>
Vrijeme ispitivanja <i>Time of the research</i>	Travanj – kolovoz 1998. <i>April – August 1998.</i>	Travanj, svibanj 2012; travanj 2013. <i>April, May 2012; April 2013</i>
Način anketiranja <i>Way of questioning</i>	Posredno (poštom) <i>Indirectly (by mail)</i>	Neposredno <i>Directly</i>

Tablica 2. Raspored ispitanika prema razredima radnoga staža**Table 2** Classification of examinees in view of their work experience

Razredi radnoga staža <i>Working experience classes</i>	1998.		2012/13.	
	Ukupni staž <i>Total working experience</i>	Staž u šumarstvu <i>Working experience in forestry</i>	Ukupni staž <i>Total working experience</i>	Staž u šumarstvu <i>Working experience in forestry</i>
	Udjeli, % – Shares, %			
Do 5 godina – <i>Up to 5 years</i>	11,21	23,75	6,94	15,28
6 do 16 – <i>6 to 16 years</i>	32,09	38,75	61,11	61,11
Iznad 16 – <i>Over 16</i>	56,70	37,50	20,83	15,28
Bez odgovora – <i>No replay</i>	–	–	11,11	8,33
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	100,00	100,00	100,00

5. Rezultati istraživanja – *Research results*

U rezultatima se daje pregled odgovora ispitanika i nalazi po odabranim pitanjima iz upitnika. Usporedbe pojedinih pokazatelja upućuju na eventualne promjene u promišljanju šumskih radnika ili potvrđuju određene nalaze iz prvoga ciklusa istraživanja.

5.1 Opći i socioekonomski pokazatelji o ispitanicima – *General examinee social and economic factors*

5.1.1 Opći podaci o radnicima – *General data about workers*

Dobna struktura šumskih radnika pokazuje određene razlike između dviju promatranih godina, tj. skupina ispitanika (slika 1). U 2012/13. godini gotovo je upola manje ispitanika u starosnim razredima iznad

40 godina nego je to bilo 1998. godine. Najizraženije je to u razredu od 41 do 45 godina, gdje je udio od 26 % radnika iz 1998. godine smanjen na 7 %. Veći broj ispitanika u nižim dobnim razredima (do 40 godina), u kojima se nalazi više od 3/4 radnika (78 %) upućuje na zaključak o pomlađenju radne snage u prošlom razdoblju.

S obzirom na raspored ispitanika prema ukupnom radnom stažu i radnom stažu u šumarstvu (tablica 2) podaci iz 1998. godine pokazuju da se na rad u šumarstvo često prelazilo iz drugih djelatnosti (Vondra 1998). Razlike u razredima staža u 2012/13. godini nisu toliko izražene te je za velik broj ispitanika rad u šumarstvu jednak njihovu ukupnom radnom stažu.

U 15-godišnjem razdoblju značajno se promijenila veličina naselja iz kojih dolaze šumski radnici (tablica 3). U 1998. godini mjesto rođenja i stanovanja za

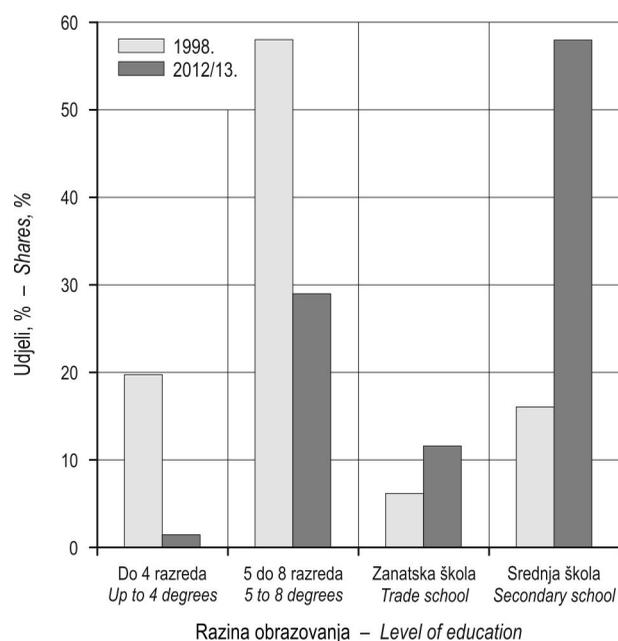
Tablica 3. Raspored ispitanika prema mjestu stanovanja**Table 3** Classification of examinees by settlement size

Veličina naselja <i>Settlements size</i>	1998.		2012/13.	
	Rođeni u naselju <i>Born in settlement</i>	Trenutačno žive u naselju <i>Living in settlement</i>	Rođeni u naselju <i>Born in settlement</i>	Trenutačno žive u naselju <i>Living in settlement</i>
	Udjeli, % – Shares, %			
Do 500 stanovnika <i>Up to 500 inhabitants</i>	54,00	42,00	26,39	25,00
501 – 1000 stanovnika <i>501 – 1000 inhabitants</i>	20,00	21,00	19,44	13,89
Više od 1000 stanovnika <i>Over 1000 inhabitants</i>	26,00	32,00	44,44	47,22
Bez odgovora – <i>No replay</i>	–	5,00	9,72	13,89
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	100,00	100,00	100,00

najveći dio ispitanika (54 %, odnosno 42 %) bila su naselja do 500 stanovnika. U 2012/13. godini broj radnika u tim naseljima znatno je smanjen (26 % i 25 %), a naselja s više od 1000 stanovnika kao mjesto u kojem su rođeni ili u kojem trenutačno žive navelo je najviše ispitanika (44 % i 47 %). Oba istraživanja pokazuju da ispitanici, zbog povećanja naselja ili preseljenja u druga mjesta, uglavnom žive u nešto većim mjestima od onih u kojima su rođeni. Nastavak života u mjestu rođenja pritom je značajka 68 % ispitanika iz 1998. godine i 59 % ispitanika iz 2012/13. godine.

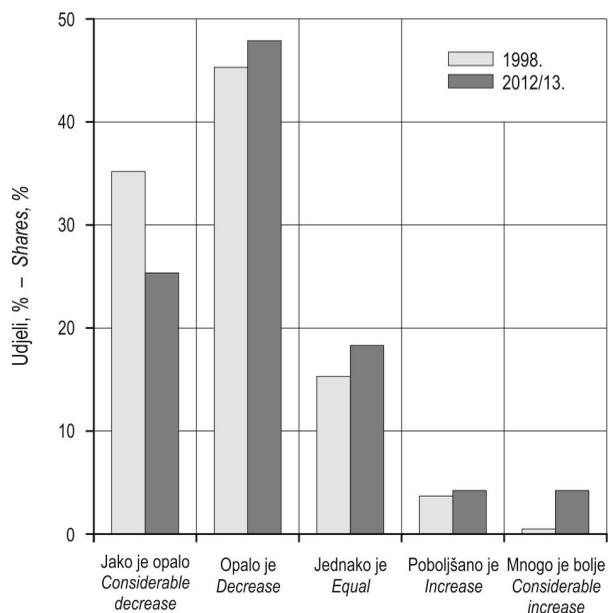
Formalna školska izobrazba prije zaposlenja u šumarstvu otkrila je velik skok u razini obrazovanja šumskih radnika. Naime, udio od 3/4 šumskih radnika s osnovnoškolskim obrazovanjem iz 1998. sveden je u 2012/13. godini na jednu trećinu. Pritom je gotovo potpuno nestao dio radnika sa završena samo četiri razreda osnovne škole, a više od 50 % radnika ima srednjoškolsko obrazovanje (slika 2).

U Domovinskom ratu (1991.–1995.) u ulozi branitelja sudjelovalo je 68 % ispitanika 1998. godine, odnosno 25 % ispitanika iz 2012/13. godine. Oko četiri petine ispitanika u oba je istraživanja u braku, najveći broj ih ima dvoje djece (oko 53 % iz 1998. i 45 % iz 2012/13.), prosječna obitelj ima oko 4,3 (1998.), odnosno 4,4 (2012/13.) člana obitelji, a jedan zaposleni član u prosjeku uzdržava, osim sebe, i 3,3 (1998.), odnosno 3,0 (2012/13.) člana obitelji.

Slika 2. Razina obrazovanja prije zaposlenja

Fig. 2 Level of education before employment

Slika 3. Procjena promjene materijalnoga stanja obitelji posljednjih godina

Fig. 3 Estimation of family financial status change in the last years

5.1.2 Prihodi i imovina radnika – Income and assets of workers

U prikazu prihoda i imovine radnika daje se pregled odabranih pokazatelja i njihovih vrijednosti za 1998. i usporedno (u zagradi) za 2012/13. godinu. Kuću posjeduje oko 70 % (57 %) ispitanika, a vlastiti stan 4,6 % (ni jedan odgovor) radnika. Kuće u kojima žive neodgovarajuće je opremljenim ocijenilo 50 % (37 %) ispitanika. Za 68 % (76 %) ispitanika prihodi iz drugih izvora (prihod od rada na vlastitom imanju) nemaju utjecaja na obiteljski budžet. Samo 5 % (10 %) procijenilo ih je utjecajnim, a ostalih 27 % (14 %) ispitanika tim prihodima nije pridružilo atribut značajnosti ili beznačajnosti.

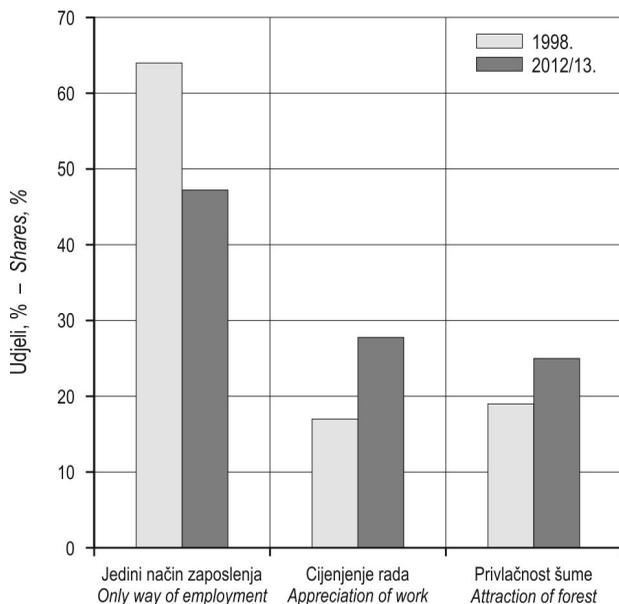
Imovinsko stanje ispitanika opisano je vlasništvom ili posjedom šest zadanih jedinica imovine: 1) automobila, 2) traktora, 3) satelitske antene (digitalne, kabelske ili internetske televizije u 2012/13.), 4) povrtnjaka, 5) voćnjaka, 6) poljoprivrednoga zemljišta. Samo automobil posjeduje 10,8 % (9,7 %), samo traktor 8,9 % (ni jedan) ispitanika. Oko 4 % (ni jedan) ispitanika navelo je posjedovanje samo po jedne od ostalih četiriju imovinskih jedinica. Svih šest imovinskih jedinica posjeduje 2,8 % (6,9 %) ispitanika. Uz neke druge imovinske jedinice automobil posjeduje 63 % (77,8 %) ispitanika, traktor 43 % (37,5 %), satelitsku (digitalnu) televiziju 8,4 % (50 %), povrtnjak 74,7 % (52,8 %), voćnjak 39 % (38,9 %), poljoprivredno zemljište 52 % (33,3 %). Na pitanje nije odgovorilo 8,6 % (2,8 %) ispitanika.

Materijalno stanje svoje obitelji ispitanici su iskazali procjenom intenziteta njegove promjene u posljednjih nekoliko godina (slika 3). U oba istraživanja većina ispitanika smatra da su njihove materijalne mogućnosti prije bile povoljnije. Za oko 35 % (25 %) radnika materijalno je stanje jako palo, a za 45 % (48 %) njih je palo. Tek za jednu petinu (četvrtinu) ispitanika materijalne su mogućnosti nepromijenjene ili povoljnije.

5.2 Odabir profesije, osposobljavanje za rad i poželjne osobine radnika – *Choice of profession, required training and desirable worker characteristics*

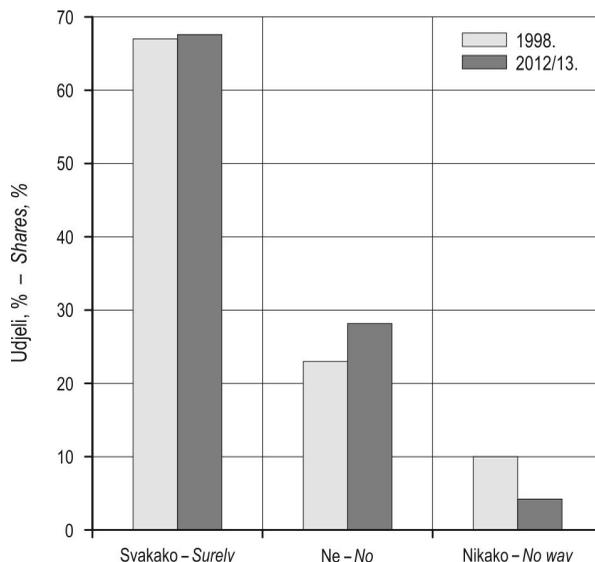
Većina ispitanika odabrala je profesiju šumskoga radnika jer je to za njih bio jedini način zaposlenja. To je kao razlog navelo 64 % ispitanika 1998. godine i 47 % 2012/13. godine. Udjeli radnika koji su odabrali poziv jer posebno cijene taj rad ili zbog posebne privlačnosti šume kao radne okolice nešto su veći u 2012/13. godini te iznose 28 % i 25 % u odnosu na 17 % i 19 % iz 1998. godine (slika 4).

Mišljenje ispitanika o potrebi osnivanja škole (centra) za osposobljavanje šumskih radnika snažno je izraženo u oba istraživanja. Oko 67 % ispitanika smatra da školu (centar) svakako treba osnovati (slika 5). Oko 23 % (1998.) te 28 % (2012/13.) smatra da to nije potrebno jer postojeći način osposobljavanja radnika drže zadovoljavajućim, a 10 % (1998.), odnosno 4 %

Slika 4. Razlozi odabira profesije šumskoga radnika

Fig. 4 Reasons for choosing the profession of forest worker

Slika 5. Stavovi o potrebi osnivanja centra za osposobljavanje šumskih radnika

Fig. 5 Views on the need for establishment of center for forest workers training

(2012/13.) navelo je da radnici trebaju sami učiti raditi te da centar nikako nije potreban.

Odgovori ispitanika o vremenu potrebnom za svladavanje minimalnih vještina za siguran način rada prikazani su u tablici 4. Nalazi iz 1998. i 2012/13. godine uglavnom se podudaraju, s najvećim udjelom radnika koji navode razdoblje od jedne do dvije godine, ali i naraslim brojem ispitanika koji ističu razdoblje do 5 godina kao vrijeme koje je nužno za svladavanje potrebnih vještina.

Vežano uz potrebne osobine šumskoga radnika u anketi je postavljena tvrdnja: »Uspješan sjekač, traktorist i/ili kopčaš ne može biti bilo tko, ponajprije to mora biti osoba koja voli svoj posao, ali koja je za njega stručno osposobljena.« Velika većina ispitanika u oba

Tablica 4. Mišljenje o vremenu potrebnom za svladavanje minimalnih vještina za siguran način rada

Table 4 Views on time required to master minimum skills for safe work

Potrebno vrijeme <i>Required time</i>	1998.	2012/13.
	Udjeli, % – Shares, %	
Do 1 godine – <i>Up to 1 year</i>	48,00	41,59
Do 2 godine – <i>Up to 2 years</i>	38,00	32,74
Do 5 godina – <i>Up to 5 years</i>	14,00	25,66
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	100,00

Tablica 5. Mišljenje o potrebnim osobinama šumskoga radnika
Table 5 Opinion on the necessary characteristics of forest workers

Stupnjevi procjene <i>Degrees of evaluation</i>	Šumski radnik mora biti osoba koja voli svoj posao i koja je za njega stručno osposobljena <i>Forest worker must be a person who loves his work and is qualified for it</i>	
	1998.	2012/13.
	Udjeli, % – Shares, %	
Jako se slažem <i>Strongly Agree</i>	83,95	70,42
Ne slažem se – <i>Disagree</i>	13,89	22,54
Nikako se ne slažem <i>Strongly Disagree</i>	2,16	7,04
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	100,00

istraživanja (84 %, odnosno 70 %) slaže se s tom tvrdnjom (tablica 5), uz ipak nešto veći udio ispitanika koji su 2012/13. godine izrazili neslaganje s ponuđenim mišljenjem (30 %).

5.2.1 Neke posebnosti sjekača – *Some specifics of loggers*

Analizom svakodnevno ili povremeno uporabljive opreme (motorne pile, sjekire, klinovi za rušenje i cijepanje, okretaljke, maklje, žičani potezači, cjepači, guljači) utvrđeno je da se sjekači radnom opremom koriste u brojnim inačicama uporabe. Devetnaest je različitih inačica uporabljive opreme utvrđeno u ispitivanjima 1998. godine i trinaest inačica u ispitivanjima 2012/13. godine. Na radilišta su radnici najčešće nosili »motornu pilu, sjekiru i klinove« (oko 36 %) u 1998. godini, odnosno »motornu pilu, sjekiru, klinove i okretaljku« (oko 53 %) u 2012/13. godini.

Pri spuštanju zaustavljenih stabala sjekači najčešće primjenjuju traktor – u 63 % slučajeva (1998.), tj. 82 % slučajeva (2012/13.). Udio podrezivanja ili tzv. krajčanja zaustavljenoga stabla znatno je smanjen te je s 20 % (1998.) sveden na 3 % (2012/13.). Ostali načini pri kojima radnici uporabljaju okretaljku ili žičani zatezač zajedno su zastupljeni sa 17 % (1998.) i 15 % (2012/13.).

Svi ispitanici sjekači upotrebljavaju motorne pile proizvođača Stihl. S motornim pilama drugih proizvođača (Husquarna i dr.) u prošlom razdoblju radilo je samo 9 % ispitanika iz 1998. godine i 5 % iz 2012/13. godine.

5.2.2 Neke posebnosti traktorista i kopčasa – *Some specifics of tractor drivers and chokers*

Stajalište radnika o napuštanju poslova kopčasa i potrebi osposobljavanja svih radnika na privlačenju

drva za vozače traktora iskazano je u odgovorima na pitanje: »Da li bi se traktorist i kopčar tijekom dana trebali smjenjivati na radnim mjestima (operacijama)«. Većina radnika (69 %) koji su odgovorili pozitivno 1998. godine još je izraženija u 2012/13. godini, gdje je 81 % ispitanika podržalo mišljenje da posao kopčasa kao posebno radno mjesto treba potpuno napustiti. Negativne je odgovore dalo 19 % (1998.) i 15 % (2012/13.) ispitanika, a 12 % i 4 % (1998. odnosno 2012/13.) smatralo je da »vozač traktora uopće ne bi trebao kopčati teret«.

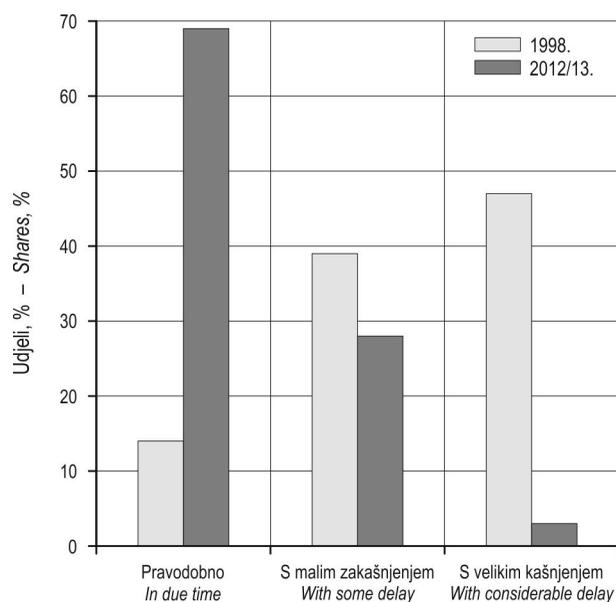
S obzirom na osposobljenost za rukovanje strojevima na privlačenju i izvoženju drva osposobljenost za rukovanje samo adaptiranim poljoprivrednim traktorima iskazalo je 26,5 % ispitanika 1998. godine i 37,5 % ispitanika 2012/13. godine. Samo zglobne traktore s vitlom (skider) navelo je 44,4 % ispitanika u 1998. godini, a u 2012/13. godini skider se (43,8 %) navodi samo u kombinaciji s drugim sredstvima (adaptiranim poljoprivrednim traktorom i traktorskom ekipažom). Osposobljenost za rukovanje forvardom nije iskazao ni jedan radnik.

Razina dnevno održavanja sredstva za rad određena je analizom odgovora na pitanje koje elemente radnici provjeravaju prije početka rada: 1) gorivo u spremniku, 2) ulje u sklopovima, 3) tekućine za hlađenje, 4) stanje pneumatika i lanaca, 5) stanje kočnica i spojki, 6) stanje najviše opterećenih vitalnih sklopova, 7) osobna zaštitna sprema. Modeli dnevno održavanja u 1998. godini iskazani su u više različitih inačica, no samo je 22 % radnika navelo da dnevno kontrolira sve sastavnice važne za trajni siguran način rada. Taj je udio u ispitivanjima 2012/13. godine gotovo dvostruko veći i govori o 43,8 % radnika koji prije početka rada provjeravaju sve navedene elemente.

5.3 Sigurnost i zdravlje radnika – *Forest workers' safety and health*

Propisima zaštite na radu utvrđena je obveza redovitoga zdravstvenoga pregleda, svake godine za sjekače i svake dvije godine za traktoriste. U propisanim rokovima preglede je obavljalo 95 % ispitanika iz 1998. godine, dok se za 5 % pregledi nisu obavljali redovito. U ispitivanjima 2012/13. samo je kod 4 % ispitanika izostao bilo kakav odgovor, a svi ostali (96 %) potvrdili su da poslodavac HŠ ispunjava svoju obvezu te da redovito obavljaju propisane zdravstvene preglede.

Značajan pozitivan pomak ostvaren je u opskrbljivanju radnika propisanim osobnim zaštitnim sredstvima. Ispitanici su u 1998. godini osobnu zaštitnu opremu od poslodavca dobivali pravodobno u 14 %

Slika 6. Opskrbljivanje radnika osobnim zaštitnim sredstvima

Fig. 6 Supplying workers with personal protective equipment

slučajeva, s malim zakašnjenjem u 39 %, a s velikim zakašnjenjem u 47 % slučajeva. U 2012/13. godini te su vrijednosti iznosile 69 % pravodobno, 28 % uz malo kašnjenje i 3 % uz veliko kašnjenje (slika 6).

U istraživanju provedenom 1998. godine 63 % radnika odgovorilo je da tijekom rada ili nakon rada, stalno ili povremeno, osjeća tjelesne tegobe. U ispitivanjima 2012/13. godine takvih je odgovora bilo 59 %, što donekle upućuje na poboljšanje stanja u zaštiti zdravlja radnika. Pregled najzastupljenijih tjelesnih tegoba koje su ispitanici naveli prikazan je u tablici 6, pri čemu su za pojedine tegobe upotrijebljene ove oznake:

A – nakon posla ili i na poslu imam bol u križima
during and after work my back hurts

B – trnu mi podlaktice i šake – *my forearms and fists become numb*

C – osjećam bol u zglobovima ruku i ramenima – *I feel pain in my armjoints and shoulders*

D – osjećam se psihički i fizički iscrpljeno – *I feel psychologically and physically exhausted.*

Relativne frekvencije najzastupljenijih inačica tegoba u 1998. godini i 2012/13. godini podudaraju se u najvećoj zastupljenosti inačice ABCD, što pokazuje da 21 % odnosno 14 % radnika osjeća sve navedene tegobe. Na drugom su mjestu, s 8 % odnosno 13 %, radnici koji osjećaju samo bol u križima (A). Ostale varijante tegoba različito su rangirane, s tim da su varijante s tri tegobe češće u 1998. godini, dok su u 2012/13. godini zastupljeniji odgovori s dvije navedene tegobe (tablica 6).

Podaci o ozljeđivanju radnika obuhvatili su ukupan broj ozljeda koje su ispitanici doživjeli tijekom rada u šumarstvu. Ispitanici su pritom naveli sve registrirane i stručno obrađene ozljede, neovisno o njihovim težinama i posljedicama (tablica 7). Između 1998. i 2012/13. godine najveća je razlika kod ispitanika sa samo jednom ozljedom pri radu. Udio takvih je 31 % (1998.), odnosno 48,5 % (2012/13.). Kod ispitanika s većim brojem ozljeda udjeli iz 2012/13. godine u gotovo svim kategorijama manji su u odnosu na one iz 1998. godine.

Napuštanje toploga obroka na radilištu većina ispitanika u 1998. godini (61 %) ocijenila je velikim gubitkom. Na nešto drugačiju situaciju u 2012/13. godini upozorava 47 % ispitanika koji topli obrok smatraju potrebnim te 40 % onih koji uključivanje novca za topli obrok u plaću drže boljom opcijom. Na pitanje nije odgovorilo 13 % ispitanika.

Tablica 6. Pregled tjelesnih tegoba ispitanika

Table 6 Review of respondents physical discomfort

1998.		2012/2013.	
Tegobe <i>Discomforts</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>	Tegobe <i>Discomforts</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>
Nema – <i>None</i>	37,22	Nema – <i>None</i>	40,85
ABCD	20,82	ABCD	14,09
A	8,20	A	12,68
ACD	5,36	AB	4,23
AC	5,05	AC	4,23
ABC	5,05	AD	4,23
Ostalo – <i>Other</i>	18,30	Ostalo – <i>Other</i>	19,69
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	Zajedno – <i>Together</i>	100,00

Tablica 7. Podaci o ozljeđivanju radnika**Table 7** Information on worker injuries

Broj ozljeda <i>Number of injuries</i>	1998.	2012/13.
	Udjeli, % – <i>Shares, %</i>	
0	29,17	25,00
1	31,09	48,53
2	20,51	16,18
3	7,69	1,47
4	5,13	2,94
5	3,21	4,41
≥ 6	3,21	1,47
Ukupno – <i>Together</i>	100,00	100,00

Među ispitanim radnicima (koji su odgovorili na pitanje) 1998. godine bilo je 44 % nepušača. Odgovori su također pokazali da 20 % ispitanika uopće ne pije alkoholna pića, 75 % ponekad i 5 % svakodnevno. Za ispitanike koji su odgovorili na pitanje u 2012/13. godini ti su udjeli sljedeći: nepušača je 23 %, alkoholna pića uopće ne pije 16 % ispitanika, ponekad 79 % i svakodnevno 5 % ispitanika. S obzirom na znatan dio radnika koji su u oba istraživanja uskratili odgovor na pitanje o pušenju i konzumiranju alkohola (10 %, odnosno 40 %) prikazane udjele valja prihvatiti s određenom nesigurnošću.

5.4 Vrijednosni i tehnološki kriteriji prema radu *Work validation and technological criteria*

Svakodnevni odnos radnika prema radu iskazan je ovim mjerilima:

A – sačuvati od oštećenja stabla i pomladak – *keep from damaging trees and young growth*

B – skrbiti se za vlastito zdravlje – *take care of personal health*

C – postići najveći mogući učinak – *achieve the highest possible work efficiency*

D – sačuvati radni stroj od havarija – *keep the working machine from damaging.*

U tablici 8 prikazane su frekvencije najzastupljenijih odabira ispitanika iz 1998. godine i 2012/13. godine. Dobivene proporcije potvrdile su najveću zastupljenost radnika (24 % i 26 %) koji vlastito zdravlje (B) ističu kao najznačajniju vrijednost, ali i upućuju na neke razlike u ostalim odgovorima. Broj radnika koji su istodobno odabrali sve ponuđene kriterije povećan je sa 17 % na 25 %, relativno visoki udjeli inačica ABC i C iz 1998. godine (po 12 %), u 2012/13. imaju mnogo manje vrijednosti (4 % i 1 %), a suprotno je, na primjer, s varijantom AB. Također se ističe kombinacija odgovora ABD koja u rezultatima iz 1998. nije izdvojena kao zasebna inačica, a u 2012/13. godini zastupljena je s 10 %.

Sustav poslovnoga praćenja oblovine pomoću informatičke tehnologije i primjenu pločica s elementima (brojevima) prepoznavanja sortimenata oblovine kao unapređenje proizvodnje uvedeno u HŠ 1990-ih velikim je napretkom ocijenilo 26 % radnika, korisnim za praksu 45 %, a posve nekorisnim 28 % ispitanika u 1998. godini. U ispitivanjima provedenim 2012/13. godine 45 % radnika isto smatra velikim napretkom, 47 % korisnim, a 7 % posve nekorisnim.

Stanje radnih strojeva i razinu organiziranosti radilišta ispitanici su ocijenili ocjenama 1 do 5 (kao pri ocjenjivanju u školi). Ocjene su dodijeljene za razdoblje od nekoliko godina prije istraživanja – od 1990. do

Tablica 8. Pregled prioritarnih kriterija radnika pri svakodnevnom radu**Table 8** Overview of workers' priority criterias in their daily work

1998.		2012/2013.	
Kriteriji <i>Criteria</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>	Kriteriji <i>Criteria</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>
B	23,77	B	26,09
ABCD	16,98	ABCD	24,64
ABC	12,35	AB	11,59
C	12,04	ABD	10,14
A	9,88	BC	8,70
AB	5,86	A	7,25
Ostalo – <i>Other</i>	19,12	Ostalo – <i>Other</i>	11,59
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	Zajedno – <i>Together</i>	100,00

1996, odnosno od 2000. do 2010. godine. Pomoću frekvencija odgovora izračunate su prosječne ocjene za svaku godinu ocjenjivanja, a kretanje ocjena odražava mišljenje radnika o promjenama u organiziranosti radilišta i eksploatacijskom stanju strojeva. Ocjene iz upitnika pritom su pretvorene u bodove kako slijedi: »1=10, 2=30, 3=50, 4=80, 5=100«. Prema ocjenama za razdoblje od 1990. do konca 1996. djelotvornost organiziranosti radilišta smanjena je na 62 % početne djelotvornosti, a eksploatacijsko stanje radnih strojeva u istom razdoblju pogoršano je za 60 % (Vondra 1998). Za razdoblje od 2000. do 2010. razlike između pojedinih godina nisu toliko izražene, već su prosječne ocjene vrlo ujednačene. Za stanje radnih strojeva one se kreću od najviše 3,44 (2000.) do 3,25 (2008.), a za razinu organiziranosti radilišta iznose od 3,59 (2000.) do 3,68 (2002.). Pretvoreno u bodove to znači da je prema godini s najvišom ocjenom eksploatacijsko stanje strojeva u najlošijoj godini slabije za 7 %, a razina organiziranosti radilišta za 3 %.

Ispitanici su također odgovorili na pitanje smatraju li da je u godini ispitivanja (tijekom 1998., odnosno 2012/13.) nastupilo poboljšanje, pogoršanje ili je stanje ostalo jednako u odnosu na prethodnu godinu. Ispitanici su u 1998. godini naveli da je prema prethodnoj godini: nastupilo poboljšanje (8 %), nastupilo daljnje pogoršanje (44 %), ostalo jednako stanje (48 %). U ispitivanju provedenom 2012/13. godine ti su udjeli sljedeći: nastupilo poboljšanje (27 %), nastupilo daljnje pogoršanje (14 %), ostalo jednako stanje (59 %).

5.5 Zaštita prava radnika – *Protection of worker rights*

Članstvo u granskom sindikatu iskazalo je oko 86 % ispitanika u 1998. godini i 97 % u 2012/13. U 75 %

slučajeva (1998), odnosno 91 % slučajeva (2012/13) radnici HŠ poznaju sadržaj Kolektivnoga ugovora. Da je inspektor rada obišao radilišta barem jednom u zadnje tri godine, potvrdilo je 75 % ispitanika 1998. godine te 89 % ispitanika 2012/13. godine.

U iskazu brige (bojazni) radnika vezano uz rad i ostvarenje prava iz rada obuhvaćeni su:

A – niska plaća – *low salary*

B – neredovitost isplate plaća – *irregular salary*

C – bojazan od gubitka zaposlenja – *fear of losing job*

D – kvarovi na radnim strojevima – *troubles with working machines*.

Kao najizraženija briga radnika u 1998. godini prevladavala je »neredovitost plaća« (34 %). Ta je varijabla u 2012/13. godini gotovo potpuno iščezla, a ispitanici su mnogo naglašenije, kao najznačajnija svakodnevna psihička opterećenja, iskazali »niske plaće« (41 %) i »strah od gubitka posla« (38 %) (tablica 9).

Vezano uz promjenu vlastitoga položaja na radu u sljedećih nekoliko godina, 20 % ispitanika je 1998. godine odgovorilo da očekuje poboljšanje, 44 % da se neće promijeniti, a 36 % da će se pogoršati. Odgovori u 2012/13. godini nešto su pozitivniji te 26 % ispitanika očekuje poboljšanje, 53 % smatra da neće biti većih promjena, a 21 % misli da će se njihov položaj pogoršati.

5.6 Svakodnevne teme i razgovori radnika *Everyday topics and conversations between workers*

U svakodnevnim međusobnim razgovorima radnika primjetan je porast bavljenja dnevno-političkim pitanjima. U ispitivanjima 1998. godine najčešće su teme bile: problemi lokalne sredine za oko 47 % ispitanika, obiteljski sadržaji za oko 28 % ispitanika, a

Tablica 9. Pregled iskazanih psihičkih opterećenja

Table 9 Overview of expressed psychological strain

1998.		2012/2013.	
Opterećenje <i>Strain</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>	Opterećenje <i>Strain</i>	Udjeli, % <i>Shares, %</i>
B	34,26	A	41,18
A	19,44	C	38,24
AB	18,21	AC	10,29
ABC	9,88	ABC	4,41
ABCD	5,86	AD	2,94
BC	4,94	ACD	1,47
Ostalo – <i>Other</i>	7,41	Ostalo – <i>Other</i>	1,47
Zajedno – <i>Together</i>	100,00	Zajedno – <i>Together</i>	100,00

dnevnopolitičke teme za 13 % ispitanika. U ispitivanjima 2012/13. godine problemi lokalne sredine najčešća su tema za 40 % ispitanika, obiteljski sadržaji za 16 %, a dnevnopolitičke teme za 27 % ispitanika. Svi ostali sadržaji prevladavaju u razgovorima kod 12 %, odnosno 17 % ispitanika, ovisno o godini ispitivanja.

Ispitani radnici HŠ ocijenili su 1998. godine da šumarski poduzetnici svoje radnike, prema HŠ, vrednuju i plaćaju: puno bolje (10 %), bolje (17 %), jednako (37 %), slabije (28 %), puno slabije (8 %). Otprilike podjednaki rezultati iz 2012/13. godine potvrdili su da radnici i dalje vide HŠ kao nešto poželjnijega poslodavca. Naime, da neovisni poslodavci zaposlene radnike vrednuju i plaćaju puno bolje, smatra 12 % ispitanika, bolje 16 %, jednako 32 %, slabije 23 %, a puno slabije 17 % ispitanika.

Na zadnje pitanje u upitniku, »Bi li ponovo odabrali profesiju šumskoga radnika, nakon svega što ste stekli i doživjeli radeći u šumarstvu?«, odgovori su ispitanika u 1998. godini bili: da – 50 %, ne – 37 %, ni po koju cijenu – 13 %. Proporcije odgovora u ispitivanju 2012/13. povoljnije su i glase: da – 58 %, ne – 35 %, ni pod koju cijenu – 7 %.

5.7 Ocjena istraživanja – *Assessment of the research*

Ispitanicima je na kraju ankete ostavljena mogućnost ocjene »dobrote« istraživanja, strukture upitnika i sadržaja pitanja. Zanimljivim je ispitivanje ocijenilo 89 % (1998.), odnosno 77 % ispitanika (2012/13.), a promašenim i posve nezanimljivim ga je proglasilo 11 % (1998.), odnosno 23 % ispitanika (2012/13.). Povratna informacija ovoga tipa ima posebno značenje za vrednovanje provedenoga ispitivanja i pomoć istraživačima u usmjeravanju i poboljšanju daljnjih istraživanja u populaciji proizvodnih radnika u šumarstvu.

6. Rasprava – *Discussion*

Provedenim istraživanjima okvirno je utvrđeno postojeće stanje i promjene koje su se u 15-godišnjem razdoblju dogodile vezano uz promišljanje i stavove šumskih radnika o vlastitoj profesiji. U nekim slučajevima dobiveni su rezultati potvrdili spoznaje s početka promatranoga razdoblja, dok su u drugima oni pokazali donekle promijenjene vrijednosne kriterije i poglede šumskih radnika u recentnim ispitivanjima. Rezultati istraživanja, i uz istaknuta ograničenja, drže se vrijednim doprinosom praćenju i poznavanju populacije proizvodnih radnika u hrvatskom šumarstvu.

S obzirom na opće i socioekonomske pokazatelje dobnog struktura ispitanika sa značajno manjim udje-

lom radnika starijih od 40 godina upućuje na smanjenje prosječne dobi šumskoga radnika. Podatak o većem udjelu radnika s kraćim radnim stažem u šumarstvu, ali i kraćim ukupnim radnim stažem, također govori u prilog pomlađenju radne snage u prošlom razdoblju. Povećan je broj radnika sa srednjoškolskim obrazovanjem, kao i veličina naselja u kojima je većina radnika rođena ili u kojima trenutačno živi. Najveći dio radnika i dalje je u bračnom odnosu (oko 4/5), ima dvoje djece (oko 50 %), neznatno brojniju obitelj, ali i nešto više zaposlenih članova obitelji.

Promjene u imovinskom stanju radnika iskazane su smanjenjem broja radnika koji posjeduju vlastitu kuću ili stan (sa 75 % na 57 %), ali i višim udjelima istodobnoga posjedovanja većega broja drugih jedinica imovine (automobil, traktor, voćnjak, poljoprivredno zemljište i dr.). Za većinu radnika prihodi iz drugih izvora nemaju utjecaja na obiteljski budžet, a njihove su materijalne mogućnosti pale u odnosu na razdoblje prije istraživanja. Za oko 35 % (1998.), odnosno 25 % radnika (2012/13.) materijalno je stanje jako palo, a za 45 % (1998.), odnosno 48 % njih (2012/13.) ono je palo. Takvi nalazi upućuju na trend opadanja životnoga standarda, koji je u proteklom razdoblju zasigurno bio pod utjecajem globalne ekonomske krize koja se odrazila i na gospodarstvo RH.

Još se uvijek većina radnika zapošljava u šumarstvu jer nema drugoga izbora, no broj radnika koji rad u šumarstvu odabiru zbog osobite privlačnosti šume ili zato jer posebno cijene taj rad narastao je za 15-ak posto. Potrebu osnivanja škole (centra) za osposobljavanje šumskih radnika u oba ispitivanja zastupa oko 67 % ispitanika, a vremenom koje je nužno za svladavanje potrebnih vještina drži se razdoblje od jedne do dvije godine. Time su radnici pokazali svijest o naglašenoj složenosti i zahtjevnosti njihova radnoga mjesta.

Među sjekačima mnogo je manji broj radnika koji spuštanje zaustavljenih stabala obavljaju podrezivanjem (krajčanjem) kao naglašeno rizičnim načinom s čestim deklasiranjem drva (3 % prema 20 % iz 1998.). Među traktoristima dvostruko je više radnika (44 %) koji svakodnevno prije početka rada na strojevima provjeravaju sve elemente važne za trajni siguran način rada i tako iskazuju ispravan pristup strojevima. Također, gotovo je u potpunosti prevladalo mišljenje (81 %) da posao kopčaća treba napustiti kao posebno radno mjesto.

U području sigurnosti i zaštite zdravlja radnika ostvarene su pozitivne promjene. Zdravstveni pregledi radnika obavljaju se u propisanim rokovima, većina se radnika (97 %) opskrbljuje osobnim zaštitnim sredstvima pravodobno ili s malim kašnjenjem (za razliku od 53 % iz 1998.), a tjelesne tegobe osjeća 59 % radnika

u odnosu na 63 % iz 1998. Prema broju ozljeda na radu zabilježen je manji broj radnika s dvije ozljede i više njih pri radu (26 % prema 40 %), odnosno veći broj radnika sa samo jednom ozljedom (48 % prema 31 %). Tijekom cijeloga radnoga staža ne ozljeđuje se otprilike jedna četvrtina radnika.

S obzirom na odnos ispitanika prema radu očuvanje je vlastitoga zdravlja potvrđeno kao glavni vrijednosni kriterij većine radnika (24 %, odnosno 26 %). Temeljiti i cjelovit svakodnevni pristup radu iskazali su radnici koji su istodobno odabrali sve ponuđene kriterije, a njihov je broj povećan sa 17 % na 25 %. Za razliku od ocjena da je u razdoblju od 1990. do konca 1996. djelotvornost organiziranosti radilišta smanjena za 38 %, a eksploatacijsko stanje strojeva pogoršano za 60 %, ocjene ispitanika za razdoblje od 2000. do 2010. vrlo su ujednačene. Prema godini s najvišom ocjenom u tom razdoblju eksploatacijsko stanje strojeva u najboljoj je godini slabije za 7 %, a razina organiziranosti radilišta za 3 %. To upućuje na izostanak nastavka nepovoljnih promjena registriranih u prvom ispitivanju, ali i na izostanak značajnijih unapređenja u minulom desetljeću. Na određene pozitivne pomake ipak upućuju odgovori da je u 2012/13. prema prethodnoj godini nastupilo poboljšanje 27 %, odnosno daljnje pogoršanje 14 %. U 1998. ti su udjeli bili – poboljšanje 8 %, daljnje pogoršanje 44 %.

Neredovitost plaća kao naizraženiju brigu većine radnika (34 %) u 1998. godini zamijenile su niske plaće (41 %) i bojazan od gubitka posla (38 %), što je najznačajnije svakodnevno psihičko opterećenje radnika u 2012/13.

Sažeta iskustva radnika nakon svega što su stekli i doživjeli radeći u šumarstvu nešto su povoljnija u 2012/13. godini i naznaka su laganoga poboljšanja nepovoljnoga stanja iz 1998. godine. Naime, profesiju šumskoga radnika ponovno bi odabralo 58 % ispitanika (nasuprot 50 % iz 1998), a ni pod koju cijenu to ne bi ponovilo 7 % radnika (nasuprot 13 % iz 1998).

7. Literatura – References

Babić, I., 2012: Ispitivanje šumskih radnika Šumarije Otok o šumskom radu. Završni rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1–29.

Biškup, J., 1984: Socijalni status i motivacija za rad radnika u šumarstvu i preradi drva SR Hrvatske. Zbornik savjetovanja »Dohodovni odnosi u šumarstvu, preradi drva i prometu drv. proizvodima«, Split, 175–184.

Biškup, J., 1990: Socioekonomski položaj porodica šumskih radnika u Hrvatskoj. Radovi Šumarski institut Jastrebarsko, 25(1): 213–222.

Lah, J., 2012: Stajališta šumskih radnika o vlastitoj profesiji – Šumarija Slatina. Završni rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1–28.

Landekić, M., 2010: Organizacijska kultura i sigurnost pri radu u hrvatskom šumarskom sektoru. Šumarski list, 134(11–12): 613–622.

Landekić, M., I. Martinić, M. Bakarić, M. Šporčić, 2013: Work Ability Index of Forestry Machine Operators and some Ergonomic Aspects of their Work. Croatian Journal of Forest Engineering, 34(2): 241–254.

Lukec, I., 2014: Usporedba nekih vrijednosnih kriterija šumskih radnika, 1998 – 2013. Diplomski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1–35.

Martinić, I., 2006: Health protection and safety in forestry work during the transition period of the forestry sector in Croatia. Zbornik savjetovanja »Wood Quality, Technologies, Man and Work in Forest«, Ljubljana.

Martinić, I., M. Šporčić, V. Vondra, 2006: Jesu li kvaliteta i sigurnost šumskoga rada zaboravljene dimenzije šumarskog inženjerstva? Glasnik za šumske pokuse, pos. izdanje, 5: 691–703.

Šajković, A., 1990: Dimenzije socioekonomskog statusa šumara. Šumarski list, 114(3–5): 141–149.

Šporčić, M., A. Sabo, 2002: Ozljeđivanje radnika u hrvatskom šumarstvu tijekom razdoblja 1991–2000. Šumarski list, 126(5–6): 261–271.

Šporčić, M., M. Landekić, V. Vondra, Z. Anić, 2010: Informacija o organizacijskoj kulturi u hrvatskom šumarstvu. Nova mehanizacija šumarstva, 31: 15–26.

Vondra, V., 1995: Radne norme i opterećenje šumskog radnika. Mehanizacija šumarstva, 20(4): 189–196.

Vondra, V., 1998: Promišljanje šumskih radnika o vlastitoj profesiji. Mehanizacija šumarstva, 23(3–4): 101–116.

Vranić, M., 2013: Mišljenja proizvodnih radnika Hrvatskih šuma d.o.o Zagreb o vlastitoj profesiji. Diplomski rad, Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 1–33.

* Državni zavod za statistiku (DZS): Statističke informacije 2015, Zagreb 2015, 1–100.

* Državni zavod za statistiku (DZS): Zaposleni po djelatnostima i spolu u 2014. – konačni podaci. Priopćenje 9.2.6., Zagreb 2015.

* Državni zavod za statistiku (DZS): Zaposleni u obrtu i djelatnostima slobodnih profesija u 2014. Priopćenja 9.2.2/1–4, Zagreb 2014, 2015.

* Hrvatske šume d.o.o. Zagreb: Godišnje izvješće 2014, Zagreb 2015, 1–40.

* Nacionalna klasifikacija djelatnosti 2007 (NKD 2007), NN 58/07.

* Zakon o zaštiti na radu, NN 71/14, 118/14, 154/14.

Abstract

Changes of Some Value Criteria of Forest Workers in the 15-Year Period

This paper presents the investigation of forest workers' attitudes and opinions. The purpose of the research was to examine and explain some value criteria of forest workers, and demonstrate their potential changes in the 15-year period. The survey was conducted by using a previously prepared questionnaire, i.e. the questionnaire applied for the first time in 1998. The survey conducted in 2012/13 and comparison with the results from 1998 enabled the observation of changes in some indicators for the two observed groups of examinees, distant in time. The study included: (1) General and socio-economic data about workers, (2) Choice of profession, training for work and desirable qualities of workers, (3) Assessment of workers' health and safety, (4) Value and technological criteria to work, (5) Protection of worker rights, (6) Everyday occupation of workers and the expectations in the immediate future, (7) Assessment of research, questionnaire design and content of questions. Research results in some of the indicators: a) reflect certain favorable developments and positive progress achieved in the observed period – the safety and health of employees, attitude towards work, the choice of profession, etc; b) indicate the end of negative trends – the effectiveness of work site organization, exploitation condition of working machinery; c) point to a further deterioration or the continuation of unfavorable trends – decline in living standards, training for forest work, everyday psychological strain of workers and other.

Key words: forest work, standard of workers, forestry work training, worker characteristics, health and injuries, value criteria of workers, worker rights

Adresa autorâ – Authors' addresses:

Izv. prof. dr. sc. Mario Šporčić*

e-pošta: sporcic@sumfak.hr

Dr. sc. Matija Landekić

e-pošta: mlandekic@sumfak.hr

Matija Bakarić, mag. ing. silv.

e-pošta: mbakaric@sumfak.hr

Doc. dr. sc. Hrvoje Nevečerel

e-pošta: hnevecerel@sumfak.hr

Šumarski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Zavod za šumarske tehnike i tehnologije

Svetošimunska 25

10 000 Zagreb

HRVATSKA

Ivan Lukec, mag. ing. silv.

e-pošta: lukecivan87@gmail.com

Ivana Mažuranića 95

43 231 Ivanska

HRVATSKA

*Glavni autor – Corresponding author

Primljeno (Received): 22. 04. 2015.

Prihvaćeno (Accepted): 17. 07. 2015.